

נשים עולות - גשר לקליטה

אריאלה רבדל-נדקוב

רוב הנשים העולות לא ויתרו על השאיפה לבית משל עצמן. רבות מהעולות השלימו תוך כדי עבודה לימודי עברית ולימודי מקצוע נדרשים, כדי לשוב ולעסוק במה שעסקו בו בארץ מוצאן או בתחום דומה. לאחר כמה שנים הן החלו להשתלב בתעסוקה מתגמלת יותר מבעבר, מבחינה מקצועית וכלכלית.

במחצית הראשונה של שנות התשעים למאה העשרים ניהלתי את ארגון הפורום הציוני של יהודי ברית המועצות לשעבר. נתן שרנסקי הקים את הארגון ערב נפילת המשטרים הקומוניסטיים במזרח אירופה. בעקבות זאת עמד הארגון בחזית הקליטה של אלפי העולים שהגיעו מחבר המדינות לישראל. לאורך כל שעות היום ועד לשעות הלילה המאוחרות הציפוי העולים את משרדי הארגון, במטרה לפלס לעצמם דרך בחברה החדשה שאליה הגיעו מחד, ולהקטין ולו במעט את כאבי ההשתלבות מאידך. בתוך כל הבוקה והמבולקה שהתלוותה לעשייה בארגון החלה להסתמן לאיטה תופעה לא שגריתית, ובמידה רבה לא מובנת, למי שהתחנך בחברה שהדימוי שלה הוא אטלס גבר הנושא את כובד העולם על כתפיו.

כידוע, אחד הקשיים הבולטים בתהליך הקליטה של יהודי ברית המועצות לשעבר בישראל היה השתלבות בעבודה. רוב העולים היו בעלי מקצועות אקדמיים. רבים מהם היו מהנדסים, רופאים, מורים. מיעוטם באו מרקע פקידותי גרידא, ואיש מהם לא עסק, ודאי לא באופן רשמי, במסחר או בייצור פרטי. התרבות התעסוקתית בארץ מוצאם הייתה מבוססת על השתלבות בתעסוקה שארגנה וכיוונה המדינה. באופן זה מצא כל אחד את מקומו התעסוקתי, גם אם לא תמיד לשביעות רצונו. ולפתע נזרקו העולים מברית המועצות לשעבר לחברה שבה על הפרט למצוא בכוחות עצמו את מקום העבודה שלו, כשלמדינה אין מחויבות לשילובו בתעסוקה. בנוסף, תוך זמן קצר התברר להם כי לרבים מהמקצועות שבהם הם התמחו, אין דורש בישראל. ובאמת, מה אפשר לעשות בארץ עם תואר של מהנדס מכרות, וכמה מנהלים של אקדמיות מוסיקליות אפשר להעסיק במקצועם? אבל גם מי שבא עם מקצוע נדרש בישראל לא יכול היה להשתלב בו, בשלב הראשון לעלייתו, מכמה טעמים: השפה החדשה, מספר מקומות עבודה מוגבל, כללי מקצוע שונים ולעתים גם מחסור בחברים במקומות הנכונים. במקביל, תמיכת המדינה אצלנו בעולה היא מוגבלת, ואין ביכולתה לספק את כל צרכיו וצורכי משפחתו.

מסיבות אלה, כבר בשלב מוקדם לעלייתם ובטרם הספיקו לסגל לעצמם את השפה המקומית, היו העולים חייבים למצוא מקום עבודה, מתאים יותר או פחות לציפיותיהם, ובלבד שיוכלו לפרנס את עצמם ואת משפחתם ולממן את הוצאות המגורים שלהם ואת צורכי הלימודים של ילדיהם. מבחינת העולה, הדבר חייב פשרה משמעותית בתחום המקצועי. רופאים הפכו למנקי רחובות, מהנדסים לעוזרי בית ומוזיקאים לשומרי לילה במקומות עבודה עלומים. הרי לכם מעבר חד המעמיד את היחיד בניסיון שלא הוכשר לו.

וכאן נתגלתה לי תופעה לא לגמרי צפויה. הנשים בקרב העולים הן שהרימו ראשונות את הכפפה והתמידו בעיסוק במקצועות שלא הלמו את כישוריהן, עד שהעבירו את משפחותיהן את הרוביקון

של העלייה. לא היה מקצוע שהיה קשה מדי עבורן. נשים שבעבר המעיטו לטבול ידיהן בכיור הכלים, עסקו במקצועות האחזקה והניקיון של מוסדות ובתים פרטיים. כשרכשו עברית בסיסית, זכו לעבוד כזבניות.

פגשתי נשים שעבדו בשניים ואף שלושה מקומות ביום; נשים שבמקום עבודתן זכו ליחס משפיל ופוגעני מצד מעסיקיהן ובכל זאת התמידו בו; נשים מבוגרות שבארצות מוצאן כבר אמורות היו לפרוש וכאן חזרו לעבוד, רובן במקצועות הניקיון לסוגיו. אמהות לילדים קטנים היו מאושרות שיוכלו לקחת עמן לעבודה בשעות אחר הצהריים את ילדיהן הקטנים, הפחות מאושרות נמצאו במרדף מתמיד אחר טלפון, כדי לשמור על קשר עם אמותיהן שטיפלו בילדיהן.

מה שהפתיע לא פחות הוא שהמציאות החדשה שנכפתה עליהן לא שברה את רוחן ולא סדקה את החלום הפרטי שלהן בבואן לעשות את הצעד הקשה של מעבר לארץ זרה ורחוקה בכל מובן שהוא: שפתית, אקלימית, תרבותית, מקצועית ואישית. רובן ככולן לא ויתרו על השאיפה לבית משל עצמן, ולמרות ההתחייבויות העצומות שהיו עליהן, הן העזו לקחת משכנתאות והלוואות משלימות ורכשו דירה, ואף החזירו מדי חודש את חובן לבנקים השונים.

רבות מהעולות השלימו תוך כדי עבודה לימודי עברית ולימודים מקצועיים נדרשים, כדי לשוב ולעסוק במקצוע שבו עסקו שם או קרוב אליו. לאחר כמה שנים הן החלו להשתלב בתעסוקה מתגמלת יותר, מבחינה מקצועית וכלכלית.

לפני שנים אחדות פגשתי עולה מבוגרת, שהייתה שם רופאה בכירה, ופה עבדה בתפקידי אחזקה וניקיון של הנהלת אחד המשרדים בבירה. היא עלתה לישראל בגיל מבוגר מדי. לא הצליחה להשתלט על השפה וויתרה על הניסיון לעשות את ההתאמה הנדרשת במקצוע שבו עסקה שנים ארוכות כל כך. ובכל זאת היא הייתה מאושרת. 'טוב לי', היא אמרה לי באופן שעורר את אמוני. 'אני ובעלי עובדים, אוהבים אותי במקום העבודה ומכבדים אותי. יש לי כל מה שאני צריכה, והילדים הנכדים מסודרים בבית, עבודה ולימודים, וכולם-כולם בריאים'.

רציתי לזעוק במחאה על גורלה, אבל כששמעתי את דבריה, נקוו דמעות בעיני ובלבי אמרתי, כמו פעמים רבות קודם לכן: 'זהו הגשר שעליו נקלטו עולי ברית המועצות לשעבר בישראל'.